

POGLAVLJE 19: SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOSŁJAVANJE

Na osnovu člana 153. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (UFEU), Unija podržava i dopunjuje aktivnosti država članica u oblasti socijalne politike.

Acquis u oblasti socijalnih pitanja obuhvata minimalne standarde u oblastima kao što su radno pravo, jednak tretman žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj zaštiti, kao i zdravlje i sigurnost na radu. Donesena su i određena obavezujuća pravila u odnosu na zabranu diskriminacije na osnovu pola, rasnog ili etničkog porijekla, vjeroispovijesti ili uvjerenja, invaliditeta, godina starosti ili seksualne orijentacije (član 19. UFEU).

Evropski socijalni fond (ESF) je osnovni finansijski instrument za promociju zapošljavanja i socijalne inkluzije. On služi za pružanje podrške državama članicama u ostvarivanju prioriteta i glavnih ciljeva strategije Unije za pametan, održiv i inkluzivan rast - *Strategije Evropa 2020*. (pravila sprovođenja su obuhvaćena Poglavljem 22 – *Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata* koje se bavi svim strukturnim instrumentima).

Države članice učestvuju u procesima kreiranja politika EU u oblasti zapošljavanja, socijalne inkluzije i socijalne zaštite. Socijalni partneri iz država članica učestvuju u socijalnom dijalogu na evropskom nivou.

U oblasti invaliditeta EU je usvojila strategiju koja ima za cilj da aktuelizira pitanja u vezi sa invaliditetom u relevantnim politikama Unije i da doprinese povećanju integracije osoba sa invaliditetom.

Moraju se uzeti u obzir međunarodni ugovori koji se odnose na zapošljavanje, rad i socijalna pitanja, kao što su relevantne konvencije MOR-a ili konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom.

U vezi sa poglavljem 23 *Pravosuđe i osnovna prava* treba napomenuti da su prava sindikata obuhvaćena samo u poglavlju 19. Kada su u pitanju borba protiv diskriminacije i jednake mogućnosti, ova pitanja su u osnovi obuhvaćena poglavljem 19 sa posebnim naglaskom na aspekte zapošljavanja, dok poglavlje 23 obuhvata kulturna i prava manjina, kao i pitanje nasilja nad ženama.

I. RADNO PRAVO

A. Pravni okvir

1. Kako je definisana podjela nadležnosti između različitih nivoa vlasti i koji organi su nadležni za radno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini?
2. Da li radno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini sadrži definiciju sljedećeg:
 - a) zaposlenog radnika (zaposlenog lica)?
 - b) samozaposlenog radnika (samozaposlenog lica)?
 - c) državnog službenika/zvaničnika?
 - d) ugovora o radu i radnog statusa?
 - e) poslodavca?
 - f) ustanove, preduzeća i grupe preduzeća?
3. Da li se radno zakonodavstvo, pored lica u plaćenom radnom odnosu, primjenjuje i na druge kategorije radnika?

4. Koje kategorije radnika nisu obuhvaćene radnim zakonodavstvom? Posebno navedite da li su rad sa nepunim radnim vremenom, rad na određeno vrijeme ili privremeni rad preko agencije obuhvaćeni ili ne?
5. Da li se radnici u javnom i privatnom sektoru različito tretiraju? Da li se radnici u profitnom i neprofitnom sektoru ili zadrugama različito tretiraju?
6. Koje aspekte obuhvata radno zakonodavstvo (tj. primarno zakonodavstvo koje usvaja Parlament), a koji aspekti su predmet regulatornih mjera ministarstva?
7. Koji su glavni izvori prava: međunarodno pravo, ustav, zakoni, podzakonski akti, kolektivni ugovori, dobra praksa/konvencije, sudska praksa?
8. Da li postoji hijerarhija normi u pogledu ovih izvora prava?
9. Da li sistem predviđa kolektivne ugovore o radu koji važe za sve ili predviđa samo ugovore koji mogu biti prošireni na sve radnike u određenom sektoru ili na određenoj teritoriji (npr., na regionalnom ili nacionalnom nivou)?
10. Na kom se nivou obično zaključuju kolektivni ugovori (na nivou države, na nivou privredne grane, grupe, privrednog društva, ustanove)? Da li postoji hijerarhija kolektivnih ugovora zaključenih na različitim nivoima?
11. Da li se u vašem radnom zakonodavstvu primjenjuje princip „ustupka”, u smislu da norma koja se nalazi niže u pravnoj hijerarhiji može izmijeniti sadržaj norme koja se nalazi više u toj hijerarhiji pod uslovom da je njeno dejstvo povoljnije po radnike?
12. Da li u vašem radnom zakonodavstvu postoje odredbe o zaštiti ličnih podataka radnika?

B. Institucionalni okvir

13. Na koji način javni organi intervenišu u socijalnim pitanjima (npr. postupak izrade propisa; nadležni organi vlade; upravni organi nadležni za primjenu propisa)?
14. Dostavite pregled administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti. Koje ministarstvo/organizacija je nadležno/a? Koji su još upravni organi uključeni? Dostavite podatke o broju zaposlenih i nivoima odgovornosti.
15. Koji sud ili sudovi su nadležni da rješavaju pojedinačne i kolektivne radne sporove?
16. Da li postoji inspekcija rada nadležna za praćenje uslova rada i primjenu radnog prava? Dostavite podatke o broju zaposlenih i organizaciji.
17. Koje su institucionalne i proceduralne strukture za osiguravanje usklađenosti sa Direktivom 2009/50/EZ o uslovima za ulazak i boravak državljana trećih zemalja radi zapošljavanja na pozicijama visokokvalifikovanih radnika?
18. Koje su institucionalne i proceduralne strukture za osiguravanje usklađenosti sa Direktivom 2014/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 26.02.2014. o uslovima za ulazak i boravak državljana trećih zemalja u svrhu zapošljavanja u statusu sezonskih radnika?
19. Koje su institucionalne i proceduralne strukture za osiguravanje usklađenosti sa Direktivom 2014/66/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 15.05.2014. o uslovima za ulazak i boravak državljana trećih zemalja u okviru premještaja unutar društva?
20. Koje su institucionalne i proceduralne strukture za osiguravanje usklađenosti sa Direktivom 2009/52/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 18.06.2009. o minimalnim

standardima za sankcije i mjere protiv poslodavaca državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom? Koja institucija je nadležna da osigura sprovođenje sankcija protiv poslodavaca migranata sa nezakonitim boravkom, na bazi pojedinačnih slučajeva?

C. Zapošljavanje i zaštita od otkaza

Zapošljavanje

21. Da li poslodavci mogu slobodno odlučiti koje radnike žele zaposliti? Da li postoje određene odredbe o zabrani diskriminacije (po osnovu rasnog ili etničkog porijekla, vjeroispovijesti ili uvjerenja, invaliditeta, godina starosti ili seksualne orijentacije)?
22. Da li država ima monopol na službe za zapošljavanje za određene radnike?
23. Da li su propisane odredbe o zaštiti ličnih podataka podnosilaca prijava za posao?
24. Navedite detalje iz zakonodavnog ili regulatornog okvira koji se odnose na tri gore navedena pitanja.
25. U kojoj pravnoj formi se regulišu radni odnosi (npr. ugovori na neodređeno vrijeme, ugovori na određeno vrijeme; privremeni poslovi; rad sa nepunim radnim vremenom; drugi oblici rada)?
26. Da li ovi različiti odnosi podliježu formalnim uslovima (npr. ugovori u pisanoj formi, sa obavezujućim odredbama)?
27. Da li su poslodavci u obavezi da svojim radnicima pruže informacije o uslovima rada? Koje vrste informacija moraju pružiti? Da li se to odnosi i na radnike koji se upućuju na rad u inostranstvo?

Zaštita od otkaza

28. Koje pravne odredbe se primjenjuju na suspenziju ugovora o radu zbog porodiljskog i trudničkog odsustva?
29. Da li pravni sistem propisuje sistem naknade u slučaju suspenzije ugovora o radu iz ekonomskih razloga (npr. poteškoće u nabavci)?
30. Da li pravni sistem sadrži određena prava (materijalna ili proceduralna u smislu informisanja i konsultacija) koja se odnose na kolektivna otpuštanja?
31. Kako glasi definicija kolektivnog ili ekonomskim razlozima uslovljenog otpuštanja?
32. Da li radnici i njihovi predstavnici imaju pravo da budu informisani i konsultovani?
33. Ko su predstavnici radnika u tim slučajevima i na koji način se oni imenuju?
34. Pod kojim se uslovima ostvaruju ova prava?
35. Da li javni organi imaju ulogu u postupku (npr. da li postoji uslov da se javnim organima mora najaviti planirano proglašavanje tehnološkog viška da bi im se dalo određeno vrijeme da pronađu rješenja problema koje bi takve mjere otpuštanja mogle prouzrokovati)?
36. Da li pravni sistem obuhvata prava u odnosu na pojedinačno proglašenje za tehnološki višak/otpuštanje?
37. Da li sistem garantuje da će ugovori o radu nastaviti da važe kada privredni subjekat promijeni vlasnika?
38. Koji uslovi važe u takvim slučajevima?

39. Da li u takvim slučajevima sistem obezbjeđuje zaštitu od otkaza? Da li su prethodni i novi poslodavac obavezni da obavijeste i konsultuju radnike i njihove predstavnike? Da li ova prava važe kada je prethodni poslodavac u postupku otvaranja stečaja?
40. Da li pravni sistem predviđa naknadu za nezaposlene? Da li je ta odredba predviđena u radnom pravu ili propisima o socijalnom osiguranju?

D. Uslovi rada i zarada

Uslovi rada

41. Koje kazne poslodavci mogu izreći u slučajevima neobavljanja posla?
42. Da li pravni sistem pruža radnicima određena osnovna prava, kao što je ljudsko dostojanstvo na poslu?
43. Koja je minimalna starosna granica za zapošljavanje (zasnivanje radnog odnosa)?
44. Od koje starosne dobi i pod kojim uslovima djeca mogu da obavljaju manje poslove? Navedite koje mjere je država donijela da bi se borila protiv dječjeg rada.
45. Koji se još koraci preduzimaju da bi se zaštitio njihov fizički i moralni integritet?
46. Da li postoje određene odredbe koje se odnose na dopušteni broj radnih sati za lica mlađa od 18 godina? Ako postoje, šta konkretno određuju?
47. Da li postoje generalna rješenja koja se odnose na radno vrijeme? Koja je definicija radnog vremena? Da li postoje posebna pravila za radnike koji rade kao pomorci, one koji su zaposleni u civilnom vazduhoplovstvu ili na željeznici?
48. Koje je maksimalno sedmično radno vrijeme?
49. Koja je maksimalna dužina prekovremenog rada sedmično i u toku kalendarske godine?
50. Da li postoje obavezni periodi odmora? Molimo vas navedite detaljnije informacije u slučaju da postoje posebna pravila za određene tipove radnika (npr. vozači, pomorci, zaposleni u vazduhoplovstvu ili na željeznici itd.).
51. Koji različiti načini organizovanja radnog vremena postoje (npr. na godišnjem nivou, fleksibilno, prekovremeno itd.)?
52. Kakav je sistem plaćenog odsustva?
53. Kakva zaštita postoji za radnike koji rade noću?
54. Da li socijalni partneri igraju ulogu u sprovođenju različitih oblika organizovanja radnog vremena?
55. Da li sistem omogućava zaštitu radnika s ugovorima o radu na nepuno radno vrijeme ili određeno radno vrijeme i radnika koji se zapošljavaju preko agencija za privremeno zapošljavanje?
56. Da li radnici zaposleni preko agencija za privremeno zapošljavanje imaju prava na iste uslove rada i zaposlenja, uključujući i zaradu, kao i stalni radnici preduzeća za koje su angažovani?
57. Da li postoje posebna pravila o uslovima za rad u sektoru ribarstva?
58. Kakva zaštita postoji u slučaju značajne promjene u uslovima rada?

Zarada

59. Da li postoji garantovani minimalni iznos zarade? Da li je to zakonski minimum ili je podložan odredbama kolektivnog ugovora? Kako se zarada određuje? Koji su relevantni kriteriji?
60. Na koji način se garantuje isplata naknada i plata?
61. Da li radnici imaju generalnu prednost pri namirenju iz imovine poslodavca i kada je riječ o isplati naknada i plata?
62. Da li postoje dodatne garancije u slučaju insolventnosti poslodavca? Konkretno, da li sistem predviđa osnivanje posebnih garantnih ustanova radi zaštite potraživanja radnika kojima nije isplaćen novac zbog insolventnosti poslodavca? Kako takve ustanove rade i kako se njima upravlja?
63. Da li postoje programi za učešće radnika u dobiti, posjedovanju akcija itd.?

Raspoređivanje radnika

64. Da li postoje pravila i upravne strukture za raspoređivanje radnika kako je utvrđeno Direktivom 96/71/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 16.12.1996. o raspoređivanju radnika u okviru pružanja usluga? Ako postoje, da li postoje i posebna pravila za primjenu tih pravila kako je to predviđeno Direktivom 2014/67/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 15.05.2014. o provedbi Direktive 96/71/EZ o raspoređivanju radnika u okviru pružanja usluga?

Informisanje i konsultovanje sa predstavnicima radnika

65. Na koji način su radnici predstavljeni na nivou fabrike, preduzeća ili grupe?
66. Da li postoje pravila koja se odnose na informisanje i konsultovanje sa radnicima na nivou preduzeća ili ustanove?
67. Da li postoje pravila koja se odnose na informisanje i konsultovanje sa radnicima na međunarodnom nivou?
68. Da li postoje pravila o učešću predstavnika radnika na nivou odbora?

E. Radni sporovi

69. Da li postoji poseban sud nadležan za sporove koji proističu iz kolektivnih ugovora?
70. Da li postoji pravo na štrajk?
71. Na koji način je regulisano pravo na štrajk?
72. Kakva ograničenja postoje u pogledu prava na štrajk u privatnom i javnom sektoru?
73. Da li je dozvoljeno zabranjivanje ulaska radnika u radne prostorije (*lockout*)?
74. Na koji način je ono regulisano?
75. Da li postoje posebne metode za rješavanje radnih sporova, npr. mirenje, medijacija i arbitraža?

A. Neprijavljeni rad

76. Kakve su procjene broja neprijavljenih radnika i koji su razlozi za to?
77. Kakve inicijative i/ili mjere se preduzimaju za sprječavanje neprijavljenog rada?
78. Kakav je zakonski i upravni okvir za rješavanje pitanja neprijavljenog rada?
79. Da li se preduzimaju posebne mjere za nadzor, sprječavanje i odvracanje od neprijavljenog rada, pretvaranje neprijavljenog rada u propisnu zaposlenost i borbu protiv neprijavljenog rada kako je to propisano Rezolucijom Vijeća o pretvaranju neprijavljenog rada u propisnu zaposlenost (2003/C 260/01) i nedavno usvojenom Odlukom (EU) 2016/344 Evropskog parlamenta i Vijeća od 09.03.2016. o uspostavi Evropske platforme za jačanje saradnje u rješavanju neprijavljenog rada?

II. ZDRAVLJE I SIGURNOST NA RADU

A. Opšte informacije

80. Objasnite raspodjelu nadležnosti među nivoima vlasti u pogledu zdravlja i sigurnosti na radu u Bosni i Hercegovini i napravite opšti pregled pravnog okvira te politika i strategija u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu, uključujući i njihovu provedbu. Dostavite i spisak strateških dokumenata i politika koje se odnose na ovo pitanje i navedite koji im je glavni cilj i koji period obuhvataju.

Ukoliko je moguće, informacije o pravnom okviru prikažite tabelarno. U tom smislu predlaže se izrada tabele sa tri kolone koju čine:

- a) Direktive EU u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu (vidjeti spisak dat u prilogu),
- b) odgovarajući zakonodavni akti
- c) komentari o stepenu usklađenosti (tj. glavne odredbe sa kojima je ostvarena puna ili djelimična usklađenost, ili sa kojima nije ostvarena usklađenost, te eventualni plan za daljnje usklađivanje)

te, po potrebi za određene akte, kratak sažetak sadržaja.

Kada su u pitanju zakonodavni akti, u tabeli navedite njihov pun naziv kao i broj i oznaku objavljivanja (kasnije u tekstu se mogu koristiti broj i skraćeni naziv akta).

Uz gore navedenu tabelu treba dostaviti i kratak pregled sa objašnjenjem načina na koji je zakonodavstvo organizovano – koji akt primarnog, a koji sekundarnog zakonodavstva reguliše zdravlje i sigurnost na radnom mjestu.

B. Direktive

Okvirna direktiva (89/391/EEZ)

81. Postoje li u Bosni i Hercegovini slični zakonski akti u oblasti koju pokriva Okvirna direktiva? Ako postoji nacionalni okvirni zakon o zdravlju i sigurnosti na radu, navedite sektore i aktivnosti koji nisu dio područja primjene ovog zakona i navedite koji zakonski akti se primjenjuju na te sektore i aktivnosti.
82. Ako u ovoj oblasti postoji više zakonskih akata, opišite na koji način su usklađeni i kako se međusobno dopunjuju.
83. Da li je vaše zakonodavstvo primjenjivo i na javni i na privatni sektor?
84. Na koji način zakonodavstvo uključuje načelo objektivne odgovornosti poslodavca (član 5.)? Konkretno, da li je izričito navedeno da obaveze radnika ne utiču na odgovornost poslodavca? Da li su predviđeni slučajevi više sile?

85. Da li su obaveze poslodavaca utvrđene Okvirnom direktivom predviđene u zakonodavstvu? Kada su u pitanju radnici, da li se zakonodavstvo bavi pitanjima odgovornosti radnika za zdravlje i sigurnost na radu i, ukoliko se bavi, koje su njihove obaveze?
86. Na koji način zakonodavstvo propisuje uzimanje u obzir opštih principa prevencije koje poslodavci moraju primjenjivati kada preduzimaju mjere za zaštitu zdravlja i sigurnosti radnika (član 6.)?
87. Da li zakonodavstvo predviđa da procjena rizika treba da bude sačinjena u pisanoj formi (član 9.)? Da li zakonodavstvo predviđa da ovaj dokument bude dostupan radnicima, njihovim predstavnicima i inspektorima rada? Na koji način je ova obaveza sadržana u zakonodavstvu i na koji način se sprovodi u preduzeću?
88. U članu 9. se navodi da poslodavac mora da vodi evidenciju nesreća na radu koje za posljedicu imaju da radnik nije sposoban za rad duže od tri radna dana, te mora da pripremi izvještaj o nesrećama na radu koje su pretrpjeli njegovi radnici.
- a) Da li su te obaveze sadržane u zakonodavstvu?
 - b) Uzimajući u obzir zahtjeve navedene u Uredbi EZ 1338/2008 od 16.12.2008. o statistici EU o javnom zdravlju i sigurnosti na radu, odgovorite na sljedeća pitanja:
 - i. Da li su sljedeći podaci djelimično ili u potpunosti prikupljeni? Privredna djelatnost poslodavca, posao, godine starosti i pol povrijeđenog lica, vrsta povrede i dio tijela koji je povrijeđen, geografska lokacija, datum i vrijeme nezgode.
 - ii. Da li su sljedeći podaci djelimično ili u potpunosti prikupljeni? Veličina preduzeća, državljanstvo povrijeđenog lica, podaci o zaposlenju povrijeđenog lica, posljedice nezgode - broj izgubljenih dana, trajna nesposobnost ili smrt koja je nastupila kao posljedica nesreće.
 - iii. Kada dođe do nesreće na radu, da li se prikupljaju dodatni podaci o uzrocima i okolnostima nesreće, kao što je: Vrsta mjesta (npr. zgrada, polje, put), vrsta posla (npr. održavanje), tačno navedena fizička aktivnost (npr. popravka ili prevoz alata), alat koji se koristi za tu aktivnost (npr. kliješta, ručna kolica), nepravilnost (npr. polomljena spona, probušena guma, proklizavanje), uzrok nepravilnosti (npr. masnoća, tepih u lošem stanju), kontakt – način na koji je došlo do povrede i šta ju je izazvalo (npr. opekotina od kiseline, posjekotina od kabla)?
 - iv. Da li postoji spisak zvanično priznatih profesionalnih oboljenja? (U vezi sa ovim postoji evropski popis profesionalnih oboljenja: Preporuka Komisije od 19. septembra 2003. (2003/670/EZ).
 - v. Koji podaci se prikupljaju? Koja su proširenja planirana?
89. Na koji način je obuhvaćen princip utvrđen članom 6. stav 5. (neučestvovanje radnika u finansijskim troškovima)?
90. Da li se zakonodavstvo bavi mjerama koje poslodavci moraju da preduzmu u vezi sa protivpožarnom zaštitom, pružanjem prve pomoći i evakuacijom radnika u skladu sa članom 8. Direktive? Na koji način je pokriven dio Direktive koji se odnosi na ozbiljnu, neposrednu i neizbježnu opasnost (član 8. stavovi 3, 4, 5.)?
91. Na koji način je regulisano konsultovanje i učestvovanje radnika i predstavnika radnika predviđeno članom 11.?

92. Na koji način osiguravate da predstavnici radnika imaju sva sredstva potrebna za ispunjavanje njihovih zadataka (radno vrijeme itd., vidi član 11. stav 5. Direktive)?
93. Na koji način je radnicima i njihovim predstavnicima osigurano pravo žalbe nadležnim organima utvrđeno u članu 11. stav 6.?
94. Član 7. Na koji način zakonodavstvo propisuje da sva preduzeća moraju:
- imenovati jednog ili više radnika da sprovode aktivnosti u vezi sa zaštitom i prevencijom; ili
 - ako nije moguće pronaći stručno osoblje unutar preduzeća, angažovati stručne spoljne službe ili lica?
95. Na koji način nacionalno zakonodavstvo definiše sposobnost i spremnost službi i lica nadležnih za prevenciju i zaštitu (član 7.)? Na koji način se provjerava sposobnost i spremnost poslodavaca ako oni sami vrše ovu dužnost? Da li je za uspostavljanje spoljne službe neophodno prethodno odobrenje?
96. Kada se sprovodi obuka radnika (član 12.):
- Kada stupe na radno mjesto?
 - Kada se premjeste na drugi posao?
 - Kada organizacione promjene utiču na mjesto rada?
97. Da li postoje odredbe zakonodavstva koje predviđaju nadzor nad zdravstvenim stanjem radnika (član 14.)?
98. Primjena zakona (član 4.)
- Koji je sistem praćenja i kontrole zdravlja i sigurnosti na radnom mjestu? Da li je za inspekciju rada nadležan jedan organ ili je više različitih organa odgovorno za različite oblasti?
 - U slučaju da postoje različiti organi koji su nadležni za kontrolu i nadzor sprovođenja zakona o zdravlju i sigurnosti na radu, kako se koordiniraju njihove aktivnosti? Da li u posebnim slučajevima sprovode zajedničke inspekcije? Koji su osnovni problemi u koordinaciji aktivnosti različitih organa? Koliki je broj inspektora rada koji su nadležni za praćenje zdravlja i sigurnosti na radnom mjestu i koliki je približan broj zaposlenih u Bosni i Hercegovini?
 - Kada su u pitanju ovlaštenja inspektora rada za preduzimanje mjera s ciljem osiguranja adekvatne primjene zakona: Da li mogu primjenjivati zakonske kazne? Ako mogu, koje vrste (novčane i/ili krivične i/ili upravne sankcije)? Da li imaju diskreciona ovlaštenja? Koliko mjera zabrane se izriče? Kada inspektori otkriju neki problem, koliko daleko idu u pravcu njegovog rješavanja? Da li šalju dopis? Da li preduzeće odgovara? Šta oni čine nakon toga? Koji procenat otkrivenih kršenja propisa dovodi do pokretanja pravnih postupaka? Šta se radi sa novcem od naplaćenih kazni? Da li se dio ili sav taj novac dodjeljuje u fond za zdravlje i sigurnost na radu?
 - Na koji način se obezbjeđuje nezavisnost inspektora rada u odnosu na preduzeća i organizacije u kojima oni vrše inspekciju? Da li se inspektori upućuju na rad na ista mjesta (tj. da li moraju da vrše inspekciju istog preduzeća svake godine)?
 - Kojim pravilima se rukovodi prilikom sastavljanja inspeksijskih timova (da li postoji jedan, dva ili više inspektora)? Da li su predviđeni posebni slučajevi?

- f) U pogledu nesreća na radu: Kako se one prijavljuju inspekciji rada? Da li je sistem informisanja centralizovan? Na koji način procjenjujete neprijavlivanje? Na koji način funkcioniše sistem osiguranja za slučaj nesreća na radu?
- g) Šta smatrate najozbiljnijim problemima u oblasti inspekcije (npr. nedostatak resursa, nedostatak novca za vršenje inspekcije, blage kazne)?

Mjesta rada (Direktiva 89/654/EEZ):

- 99. Kako se definiše „mjesto rada“ u vašem zakonodavstvu?
- 100. Koji se dijelovi zakonodavstva bave karakteristikama „mjesto rada“?
- 101. Da li planirate da zakonodavstvo primijenite na identičan način na svim lokacijama (novim, postojećim, starim) ili na različite načine, u zavisnosti od toga da li su postojale određenog dana?
- 102. Na koji način ste odlučili da uključite minimalne uslove propisane Aneksom ove Direktive (na primjer: mjesta rada na otvorenom, osobe sa invaliditetom)?

Oprema za rad (Direktiva 2009/104/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 6. septembra 2009. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima za korištenje opreme za rad od strane radnika na radnom mjestu (druga pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ) (kodifikovana verzija)

- 103. Da li postoje odredbe u vezi sa korištenjem opreme za rad?
- 104. Šta podrazumijeva i obuhvata termin „oprema za rad“ po odredbama domaćeg zakonodavstva?
- 105. Na koji način su usklađeni različiti zakonodavni akti, ako postoji više od jednog?
- 106. Koji pristup je primijenjen ili će biti primijenjen da bi se obuhvatila pravila o provjeri određenih mašina (onih koje su opasne ili podložne kvarenju)?
- 107. Da li već pravite ili planirate u budućnosti da pravite razliku između nove opreme i opreme koja se već koristi?
- 108. Postoji li obaveza vršenja inspekcije opreme za rad i da li takav sistem inspekcije postoji za djelotvornu tehničku kontrolu opreme za rad?
- 109. Da li vaše zakonodavstvo propisuje pravila o korištenju opreme za rad za privremeni rad na visini?

Lična zaštitna oprema (Direktiva 89/656/EEZ):

- 110. Da li postoji zakonodavstvo o ličnoj zaštitnoj opremi (LZO)?
- 111. Da li postoje opšta pravila o korištenju LZO i o slučajevima i situacijama kada poslodavci moraju obezbijediti LZO?
- 112. Da li zakonodavstvo osigurava da radnici ne učestvuju u finansijskim troškovima za nabavljanje, održavanje, popravku i zamjenu LZO?
- 113. Da li zakonodavstvo odražava opšti princip da LZO treba koristiti samo u slučaju krajnje nužde?

114. Da li se pruža pomoć (informacije itd.) pri izboru LZO?

Oprema sa ekranom (Direktiva 90/270/EEZ):

115. Da li postoje posebni propisi o korištenju opreme sa ekranom?

- a) Ako je odgovor potvrđan: Koja je definicija opreme sa ekranom?
- b) Ako je odgovor potvrđan: Koje mjere prema tim propisima mora da preduzme poslodavac?

116. Da li inspektori rada prolaze posebnu obuku u vezi sa ovim pitanjem?

Ručno upravljanje teretom (Direktiva 90/269/EEZ):

117. Da li zakonodavstvo sadrži posebne odredbe o prevenciji nesreća i povreda prouzrokovanih ručnim upravljanjem teretom? Ako sadrži, dajte pregled ključnih odredbi.

118. Da li je ta aktivnost dio (i) preventivnih aktivnosti inspekcije rada i (ii) kontrolnih aktivnosti inspekcije rada?

Privremena ili pokretna gradilišta (Direktiva 92/57/EEZ):

119. Ukratko opišite vaše zakonodavstvo u ovoj oblasti.

120. Da li zakonodavstvo propisuje učešće i obaveze različitih lica – klijenta, nadzornika projekta, koordinatora za pitanja zdravlja i sigurnosti u fazama pripreme i sprovođenja projekta?

121. Da li postoje propisi za lokacije na kojima je prisutno više preduzeća na istom radilištu, posebno kada je u pitanju koordinacija rada?

122. Da li postoji dužnost klijenta ili nadzornika projekta da izradi plan zaštite sigurnosti i zdravlja?

123. Da li vaše zakonodavstvo uzima u obzir samozaposlene radnike koji rade zajedno sa drugim preduzećima?

124. Da li postoje dužnosti koje se odnose na fazu planiranja i sprovođenja projekta?

125. Da li postoji dužnost da se nadležni organi prethodno obavijeste o radovima većeg obima?

126. Kako ocjenjujete administrativni kapacitet inspekcije rada u odnosu na sektor građevinarstva?

Oznake za sigurnost i zdravlje na radu (Direktiva 92/58/EEZ)

127. Da li postoji zakonodavstvo koje se bavi ovim pitanjem?

Ekstraktivne industrije: industrija vađenja minerala putem bušenja (Direktiva 92/91/EEZ) i industrija površinskog i podzemnog vađenja minerala (Direktiva 92/104/EEZ)

128. Koje ekstraktivne industrije su obuhvaćene zakonodavstvom? (Drugim riječima, koje su definicije industrije vađenja minerala putem bušenja i industrije podzemnog vađenja minerala?)

129. Da li je za stara radilišta planiran period adaptacije?

130. Da li se prati zdravstveno stanje radnika u ekstraktivnim industrijama (rudnici, kamenolomi itd.) (član 8. Direktive)?
131. Koje zakonodavstvo se primjenjuje ili će se primjenjivati na preduzeća koja se bave ekstrakcijom riječnog dna? (član 12. Direktive 92/104/EEZ) (pješčane jame itd.)
132. Da li zakonodavstvo zahtijeva da poslodavac mora da ima dokument o zdravlju i sigurnosti (član 3. stav 2. Direktive)?
133. Na koji način nacionalno zakonodavstvo obuhvata obavezu da poslodavac koji je odgovoran za mjesto rada (član 3. stav 3. Direktive) mora da koordinira sprovođenje svih mjera koje se odnose na sigurnost i zdravlje radnika i da u svom dokumentu o sigurnosti i zdravlju navede cilj te koordinacije i mjere i postupke za njeno sprovođenje?
134. Da li postoje neke posebne mjere za mala i srednja preduzeća?

Ribarski brodovi (Direktiva 93/103/EZ):

135. Da li postoji posebno zakonodavstvo koje se odnosi na zdravlje i sigurnost na ribarskim brodovima?
136. Na koju vrstu brodova se to zakonodavstvo primjenjuje?
137. Da li postoje pravila koja se odnose na opremu za spašavanje?
138. Da li zakonodavstvo predviđa redovne inspekcije ribarskih brodova (član 3. stav 2.)? Koji organ je odgovoran za inspekciju? Kako biste ocijenili administrativni kapacitet organa za inspekciju za sektor ribarstva uopšte?

Pružanje medicinske pomoći na ribarskim brodovima (Direktiva 92/29/EEZ):

139. Da li postoji zakonodavstvo koje se odnosi na medicinsku opremu na brodovima?
140. Da li postoji bar jedan centar koji radnicima pruža besplatne medicinske savjete putem radija (član 6.)?
141. Koji organ je odgovoran za godišnju inspekciju (član 7.)?
142. Da li zakonodavstvo predviđa obuku u oblasti mjera medicinske i hitne pomoći (član 5. stav 2.) i posebnu obuku u vezi sa medicinskim materijalom te redovno ažuriranje tih obuka (član 5. stav 3. i Aneks V)? Kako se ovo sprovodi u praksi?

Hemijski agensi (Direktiva 98/24/EZ izmijenjena i dopunjena direktivama 2000/39/EZ i 2006/15/EZ):

143. Da li postoji zakonodavstvo o zaštiti radnika od rizika povezanih sa hemijskim agensima?
144. U kojoj mjeri vaš pravni sistem sadrži pristup zamjene opasnih hemijskih agenasa?
145. Da li postoji potpuna zabrana korištenja određenih hemijskih supstanci?
146. Molimo vas da objasnite prirodu i obim obaveze poslodavca da sprovede procjenu rizika (član 4.).
147. Koja strategija prevencije je izrađena, ili će biti izrađena, da bi se zaštitilo zdravlje radnika i koja vrsta mjera će biti preduzeta da bi se rizik eliminisao ili smanjio na minimum (član 5.)?
148. Da li postoji obavezno praćenje zdravstvenog stanja radnika koji su izloženi hemijskim agensima (član 10.)? Ako postoji, navedite kriterije za određivanje kategorija radnika koji podliježu ovom obaveznom praćenju zdravstvenog stanja.

Indikativne granične vrijednosti izlaganja hemijskim agensima na radu (Direktive usvojene radi sprovođenja Direktive Vijeća 98/24/EZ - Direktiva Komisije 91/322/EEZ, 2000/39/EZ, 2006/15/EZ i 2009/161/EU)

149. Da li postoji spisak hemijskih supstanci za koje su već utvrđene granične vrijednosti izlaganja? Ako postoji, koliko je supstanci na tom spisku?

150. Da li su granične vrijednosti indikativne ili obavezujuće?

Eksplozivne atmosfere (Direktiva 1999/92/EZ):

151. Da li su zakonodavstvom posebno obuhvaćeni rizici koji nastaju od eksplozivnih atmosfera?

152. Ako je odgovor potvrđan, koje zaštitne mjere predviđa zakonodavstvo?

Biološki agensi na radnom mjestu (Direktiva 2000/54/EZ):

153. Da li postoji posebno zakonodavstvo na nacionalnom nivou?

154. Da li vaše zakonodavstvo predviđa klasifikaciju bioloških agenasa?

155. Koji opšti principi se primjenjuju ili su u planu da se primjenjuju u:

- a) Procjeni rizika;
- b) Eliminaciji rizika;
- c) Smanjivanju rizika?

156. Da li zakonodavstvo sadrži obavezu zamjene opasnih supstanci onim manje opasnim?

157. Da li postoji sistem obavještanja za korištenje određenih bioloških agenasa i dužnost da se nadležni organ obavijesti o nesrećama?

158. U kojoj mjeri se ovo zakonodavstvo primjenjuje na aktivnosti nenamjernog uključivanja bioloških agenasa (npr. prehrambena industrija, poljoprivreda, prerada otpada itd.) i da li inspekcija rada pokriva i ovaj aspekt prilikom vršenja inspekcija preduzeća iz ovih oblasti?

159. Da li postoji praćenje zdravstvenog stanja radnika?

Direktiva Vijeća 2010/32/EU kojom se sprovodi Okvirni sporazum o prevenciji povreda oštrim predmetima nastalih u bolnicama i zdravstvenom sektoru koji su zaključili HOSPEEM i EPSU²²:

160. Da li su organi u Bosni i Hercegovini predvidjeli usklađivanje sa ovom direktivom i, ako jesu, šta je urađeno i šta se radi u tom pogledu (npr. procjena učinka)?

Vibracije (Direktiva 2002/44/EZ):

161. Da li postoji posebno zakonodavstvo o zaštiti od izloženosti vibracijama?

162. Koje je područje primjene tog zakonodavstva?

163. Da li zakonodavstvo definiše granične vrijednosti izloženosti i vrijednosti koje zahtijevaju djelovanje i, ako da, koje su to vrijednosti?

²² Ova nedavno usvojena direktiva se mora provesti u zakonodavstvu država članica EU do 11.05.2013.

Azbest (Direktiva 2009/148/EEZ - kodifikovana verzija)

- 164. Da li se proizvodi koji sadrže azbest trenutno prodaju i prerađuju?
- 165. Kako se definiše pojam „azbest" u zakonodavstvu (član 2.)?
- 166. Koja je granična vrijednost za izloženost radnika (član 8.) (u EU je prosječno 0,1 vlakno/cm³ za vrijeme od osam sati)?
- 167. Koji metod koristite za prikupljanje vlakana iz vazduha?
- 168. Da li je zabranjena primjena azbesta raspršivanjem (član 5.)?
- 169. Koji organ je odgovoran za upravljanje sistemom za obavješćavanje (član 4.)? k) Da li postoji registar otkrivenih slučajeva mezotelioma?
- 170. Postoji li obaveza sastavljanja kompletnog plana rada prije početka aktivnosti na rušenju i šta taj plan sadrži (član 13.)?

Buka (Direktiva 2003/10/EZ):

- 171. Da li zakonodavstvo konkretno pokriva rizike od buke na radnom mjestu?
- 172. Da li je utvrđena dnevna vrijednost izlaganja radnika buci? Ako jeste, koja je to vrijednost?
- 173. Da li postojeće zakonodavstvo definiše nivoe izloženosti buci koji zahtijevaju djelovanje? Ako definiše, koja je to vrijednost? Ukoliko ne, da li postoje planovi da se ona definiše?
- 174. Da li već postoji prag (maksimalna vrijednost) buke, ili je planirano da se on utvrdi? Ako postoji, koja je njegova vrijednost?
- 175. Da li postoji okvir preventivnih mjera, uključujući i praćenje zdravstvenog stanja, radi djelotvorne zaštite radnika od buke? Ako postoji, u kakvom su odnosu ove mjere sa graničnim vrijednostima?
- 176. Da li su inspektori rada osposobljeni kada je u pitanju ovaj fizički agens i da li aktivno savjetuju poslodavce i radnike o ovom riziku?

Karcinogeni (Direktiva 2004/37/EZ):

- 177. Postoje li u Bosni i Hercegovini zakonski akti u oblasti koju pokriva ova direktiva?
- 178. Da li koristite klasifikaciju EU ili neku drugu klasifikaciju da biste definisali supstance kao karcinogene?
- 179. Da li zakon propisuje da karcinogeni moraju biti zamijenjeni manje opasnim supstancama?
- 180. Da li postoje odredbe o praćenju zdravstvenog stanja prije početka rada i u redovnim intervalima?
- 181. Da li se čuvaju zdravstveni kartoni? Koliko dugo i ko ih čuva?
- 182. Da li zakonodavstvo predviđa granične vrijednosti za benzen, vinil hlorid monomer i drvenu prašinu i da li su te vrijednosti slične vrijednostima EZ?

Vještačko optičko zračenje (Direktiva 2006/25/EZ):

- 183. Da li postoji posebno zakonodavstvo o zaštiti od rizika u vezi sa izloženošću vještačkom optičkom zračenju?

184. U slučaju da postoji takvo zakonodavstvo, da li ono utvrđuje granične vrijednosti izlaganja za nekoherentno zračenje, izuzev onog koje emituju prirodni izvori optičkog zračenja (član 3. stav 1.)?

185. Da li postoje obaveze poslodavca da preduzme mjere kako bi spriječio da izlaganje premaši granične vrijednosti?

Klasifikacija, označavanje i pakovanje supstanci i smjesa (Direktiva 2014/27/EU)

186. Da li je zakonodavstvo u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu u skladu sa novim sistemom za klasifikaciju i označavanje supstanci i smjesa u Uniji, zasnovanim na Globalno usklađenom sistemu klasifikacije i označavanja hemikalija (GHS) na međunarodnom nivou, uspostavljenim Uredbom (EZ) br. 1272/2008?

C. Djelotvorna provedba relevantnog *acquis-a EU*

187. Određene direktive u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu zahtijevaju da poslodavci preduzmu posebne preventivne i zaštitne mjere, da obezbijede radnicima određenu opremu za rad da bi se osigurala zaštita radnika i da izvrše značajne promjene na mjestima rada (ovo obuhvata uslove propisane, na primjer, Direktivom 2009/104/EZ o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima za korištenje opreme za rad, Direktivom 98/24/EZ o zaštiti zdravlja i sigurnosti radnika od rizika od hemijskih agensa na radnom mjestu, Direktivom 2003/10/EZ o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u vezi sa izloženošću radnika rizicima koji nastaju od fizičkih agensa (buka), Direktivom 2009/148/EZ o zaštiti radnika od rizika u vezi sa izloženošću azbestu na radnom mjestu, Direktivom 2006/25/EZ o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u vezi sa izloženošću rizicima koji nastaju od fizičkih agensa (vještačko optičko zračenje) i ostalim). S obzirom na to da uvođenje ovih mjera podrazumijeva određene finansijske troškove, državni organi se pozivaju da daju svoje komentare o tome da li je sprovedena (ili se planira sprovesti) procjena uticaja kada je u pitanju socio-ekonomski uticaj provođenja ovih direktiva i da li su planirane mjere koje bi pomogle poslodavcima da obezbijede djelotvorno provođenje datih direktiva.

III. SOCIJALNI DIJALOG

188. Koji mehanizmi socijalnog dijaloga postoje u Bosni i Hercegovini? Koja je njihova pravna osnova? Kako je definisana raspodjela nadležnosti među nivoima vlasti u ovoj oblasti?

189. Koji sindikati i udruženja poslodavaca su priznati (reprezentativni) na različitim nivoima vlasti? Dostavite spisak i navedite njihova imena, datume osnivanja i pokrivenost. Na koji način te organizacije imaju pravo da budu priznate kao organizacije socijalnih partnera (npr. kriteriji utvrđeni zakonodavstvom, zakonom o radu itd.)?

190. Na koji način socijalni partneri trenutno učestvuju u procesu evropskih integracija? Da li postoji neki tripartitni odbor za ovu svrhu? Koju ulogu socijalni partneri igraju u različitim pripremnim aktivnostima/diskusijama u okviru integracija?

A. Tripartitni socijalni dijalog

191. Da li je uspostavljen tripartitni socijalni dijalog među profesijama i, ako jeste, kako on funkcioniše?

192. Koji sindikati i udruženja poslodavaca učestvuju u ovom tripartitnom procesu i koji su osnovni kriteriji za njihovo učešće?
193. Koje su osnovne oblasti obuhvaćene tripartitnim konsultacijama?
194. Da li su u posljednjih nekoliko godina zaključeni neki tripartitni sporazumi na državnom nivou? Da li oni predstavljaju važno obilježje radnog i socijalnog zakonodavstva u vašoj zemlji?
195. Da li postoje planovi za izmjenu ili razvoj tripartitnih organa u budućnosti?

B. Dvostrani socijalni dijalog

196. Procijenite stepen razvoja autonomnog dvostranog socijalnog dijaloga. Opišite kako su socijalni partneri organizovani na nivou sektora i grana djelatnosti u kolektivnom pregovaranju?
197. Na kojim nivoima se najčešće potpisuju kolektivni ugovori? Dostavite informacije o pokrivenosti kolektivnim ugovorima.
198. Da li je posljednjih godina bilo značajnih štrajkova, demonstracija ili sukoba? Ukratko opišite razloge/sporna pitanja.
199. Kakvo je stanje socijalnog dijaloga u javnoj upravi i državnim preduzećima? Da li se kolektivni ugovori potpisuju u sektorima kao što su obrazovanje, zdravstvo, itd.? Kakva je situacija u odnosu na priznavanje sindikata i potpisivanje kolektivnih ugovora u javnoj upravi i državnim preduzećima?
200. Da li na nivou preduzeća postoji kolektivno pregovaranje ili učešće radnika? Koji vidovi učešća radnika su razvijeni na nivou preduzeća (učesće u odlučivanju, informisanje/konsultacije, finansijsko učesće itd.)?
201. Koji propisi regulišu stvaranje sindikata u javnom sektoru i za državne službenike? Molimo da opišete ograničenja ako postoje.

IV. POLITIKA ZAPOSŁJAVANJA I EVROPSKI SOCIJALNI FOND

A. Politika zapošljavanja

202. Kakvo je vaše sveukupno viđenje situacije na tržištu rada u Bosni i Hercegovini i osnovnih pitanja/izazova? Dostavite informacije o uticaju finansijske i ekonomske krize na tržište rada i o mjerama koje su preduzete u vezi sa tim. Dostavite podatke o tržištu rada u odnosu na stopu aktivnosti, stopu zaposlenosti i stopu nezaposlenosti, kategorisane po polu i starosti radnika.
203. Opišite institucionalni okvir politike zapošljavanja u Bosni i Hercegovini (osnovni dokumenti politike zapošljavanja, osnovni ciljevi politika/strategija zapošljavanja).
204. Prikažite administrativne kapacitete u vezi sa politikom zapošljavanja. Koje ministarstvo je nadležno? Koji su još upravni organi uključeni? Dostavite podatke o broju zaposlenih i nivoima odgovornosti za politiku zapošljavanja.
205. Da li postoji javna služba za zapošljavanje (zavod za zapošljavanje)? Ako postoji, koji je njen pravni status i kako je organizovana? Koji su osnovni zadaci/funkcije javne službe za zapošljavanje? U kakvom je odnosu sa ministarstvom nadležnim za pitanja rada? Kojim resursima i kadrom raspolaže?

206. Opišite provođenje programa i mjera zapošljavanja: zakonodavni okvir, nadležne organe, načine finansiranja, nadzor, naknadne mjere itd.
207. Kako funkcionišu sistemi za realizovanje politike za tržište rada? Kolika je stopa registrovane nezaposlenosti? Koji je odnos muškaraca i žena u broju registrovanih nezaposlenih? Koja je uloga zvaničnih informacionih službi?
208. Koje mjere za aktivno tržište rada postoje? Koliki je dio nezaposlenih na koje se odnose ove mjere? Kako se obezbjeđuju sredstva za politiku aktivnog tržišta rada i koliki rashodi se izdvajaju za to?

B. Evropski socijalni fond (ESF)

209. Da li postoji socijalni fond koji odgovara ili je sličan Evropskom socijalnom fondu (ESF)?
210. Kakvi su administrativni kapaciteti za rad takvog instrumenta za finansiranje?
- Uključena ministarstva i uprave;
 - Koordinacija među ministarstvima;
 - Sistemi obučavanja i stručnog usavršavanja;
 - Javne službe za zapošljavanje;
 - Učešće drugih organa/partnera (partnerstvo)?
211. Koji je koncept kapaciteta za programiranje?
- Izrada strateških i programskih dokumenata;
 - Uticaj principa strukturnih fondova: stvaranje dodatne vrijednosti, partnerstvo, kofinansiranje, koncentracija na teme, procjena *ex-ante* uslovljenosti.
212. Kako su zamišljeni kapaciteti za provođenje?
- Priprema, odabir i procjena radnji;
 - Procedure za finansijsko upravljanje i budžetiranje;
 - Nadzor;
 - Ocjenjivanje;
 - Revizija i finansijska kontrola?
213. Koji su planovi za buduću provedbu ESF-a? Za koju pomoć se predviđa da će biti korištena (IPA pomoć)?

V. SOCIJALNA UKLJUČENOST

A. Ocjena trenutnog stanja u pogledu podataka i struktura

214. Da li postoji zvanična definicija apsolutnog i/ili relativnog siromaštva i/ili socijalne isključenosti? Koja je granica apsolutnog/relativnog siromaštva? Kako se ona definiše? Koja se skala ekvivalencije koristi? Koliko često se linija/linije siromaštva revidira(ju)/prilagođava(ju)?

215. Navedite podatke - prema polu i starosti, gdje je to moguće – o pokazateljima socijalne uključenosti Odbora za socijalnu zaštitu Evropske unije²³ za 2015. godinu i objasnite izvore podataka o prihodima i metodologiju koja se koristi, gdje je to moguće.
216. Ako je to moguće, dostavite podatke ili brojčane pokazatelje koji omogućavaju vremensko poređenje za ljude čiji su životni uslovi ozbiljno ograničeni zbog nedostatka resursa (koji ne mogu da priušte najmanje 3 od sljedećih 9 stvari: i) plaćanje stanarine, komunalnih računa, kredita itd., ii) adekvatno grijanje doma, iii) pokrivanje neočekivanih troškova, iv) obrok s mesom, piletinom, ribom ili odgovarajućom vegetarijanskom hranom svaki drugi dan, v) jednodnevni odmor van mjesta stanovanja jednom godišnje, vi) automobil, vii) mašinu za veš, viii) televizor u boji, ili ix) telefon.
217. U kojoj mjeri smatrate da su ovi pokazatelji relevantni za opisivanje trenutnog i budućeg stanja u pogledu siromaštva i društvene isključenosti u Bosni i Hercegovini?
218. Da li se prihodi ili/i rashodi koriste za mjerenje monetarnog siromaštva?
219. Pored toga, šta smatrate najznačajnijim i/ili u javnim debatama najčešće korištenim:
- Nemonetarne pokazatelje siromaštva i društvene isključenosti;
 - Administrativne izvore podataka.
220. Identifikujte socijalno osjetljive grupe i predstavite podatke/procjene o njihovom broju (npr., osobe s invaliditetom, nezaposleni, oni u neformalnom sektoru/primitivnoj poljoprivredi, etničke/kulturne zajednice (navedite koje), porodice, djeca i mladi, žene, starija lica, porodice sa jednim roditeljem itd.) i opišite procese koji u osnovi uzrokuju njihovu socijalnu osjetljivost. Koji su odgovori na nivou politike kad su u pitanju pojedinačne grupe?
221. Teritorijalne razlike: Opišite društvenu isključenost u smislu urbanih/ruralnih i na regionalnih faktora. Opišite regionalnu raspoređenost etničkih/kulturnih zajednica.
222. Ko ima političku odgovornost za izradu i provođenje politike socijalne inkluzije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou? Ko je odgovoran za koordinaciju politike među nadležnim sektorima uprave na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou?
223. Opišite organizacionu strukturu institucija koje učestvuju u ovoj politici, ulogu socijalnih službi, nevladinih organizacija, grupa za javno zagovaranje, koordinaciju između institucija i šta njihove aktivnosti pokrivaju. Koji su organi i mehanizmi finansiranja?

B. Ocjena budućih izazova

224. Koji su najveći izazovi u borbi protiv siromaštva i promovisanju socijalne inkluzije u vašem društvu? Kako ocjenjujete uticaj finansijske i ekonomske krize na socijalno osjetljive grupe?
225. Da li se očekuje uticaj reformi u drugim oblastima socijalne zaštite (penzije, zdravstvo, zapošljavanje) na društvenu isključenost i siromaštvo? Da li postoje planovi da se npr. proširi pokrivenost ili npr. smanji nivo naknada iz sistema socijalne zaštite?

²³ http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/common_indicators_en.htm

C. Osobe s invaliditetom

Institucionalni i operativni aspekti

226. Da li je Bosna i Hercegovina usvojila neku politiku koja obuhvata glavne principe politike za osobe sa invaliditetom? Da li postoji odgovarajući akcioni plan (koji predviđa način na koji će se provesti aktivnosti opisane u politici)? Da li postoji određeni koordinacioni organ koji nadgleda provođenje nacionalne politike za osobe sa invaliditetom?
227. Da li je Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020 uzeta u obzir prilikom izrade politike za osobe sa invaliditetom? Ako jeste, navedite eventualne konkretne mjere u kojima je Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020 bila od pomoći ili je inspirisala izrađivače politike da osmisle određene aktivnosti.
228. Da li politika za osobe sa invaliditetom funkcioniše na osnovu koncepta integrisanja osoba sa invaliditetom? Ukoliko funkcioniše, možete li dati primjere gdje je i kako pristup integrisanja korišten i bio uspješan? Na koji način obezbjeđujete primjenu i provođenje koncepta integrisanja u raznim oblastima politike?
229. U većini država članica EU su osnovana nacionalna vijeća za pitanja invaliditeta (koja se sastoje od nevladinih organizacija, organizacija koje predstavljaju osobe sa invaliditetom, stručnjaka za pitanja invaliditeta, državnih službenika i ostalih zainteresovanih strana). Da li su slična tijela osnovana u Bosni i Hercegovini? Ako jesu, da li ta tijela aktivno učestvuju u procesu donošenja odluka koje se odnose na osobe sa invaliditetom? Ako nisu, postoji li plan za doprinos stvaranju ovakvih tijela?
230. Na kojem nivou vlasti se pitanja vezana za osobe sa invaliditetom rješavaju i regulišu? Ako je to na nivou centralne vlasti, postoje li decentralizovana tijela? Ako je to na lokalnom nivou, postoji li cjelodržavna koordinacija politika za osobe sa invaliditetom?
231. Da li ima inicijativa za podizanje nivoa svijesti o pitanjima invaliditeta među stanovništvom i inicijativa koje podstiču osobe sa invaliditetom da se bolje upoznaju sa svojim pravima i načinima da ih ostvare?

Zakonodavstvo

232. Da li je zaštita osoba sa invaliditetom, kao posebnog dijela ugrožene populacije, predviđena ustavom ili u vašem zakonodavstvu postoji poseban „zakon o invaliditetu“? Da li zakonodavstvo o radu u vašoj zemlji izričito zabranjuje diskriminaciju po osnovu invaliditeta pri angažovanju i zapošljavanju?
233. Varijacije u terminologiji i definicijama invaliditeta koje se koriste u različitim sektorima prava i politike mogu dovesti do nedosljedne primjene zakona, a ponekad čak i do uskraćivanja povlastica. Ukratko opišite različite definicije invaliditeta koje se koriste u zakonodavstvu u vašoj zemlji. U kojoj mjeri su te zakonske definicije jednoobrazne i dosljedne?

Podaci i statistika

234. Nedostatak pouzdanih statističkih podataka je ozbiljna prepreka djelotvornoj izradi politika u oblasti invaliditeta. Da li je u Bosni i Hercegovini razvijen centralizovan sistem prikupljanja podataka koji sadrži relevantne podatke? Koji su osnovni izvori informacija o pitanjima invaliditeta i kako obezbjeđujete da se prikupljanjem ovih osjetljivih

podataka ne krše odredbe o sigurnosti ličnih podataka? Koji se sistem koristi za postizanje konvergencije sa mjerama prikupljanja podataka koje EU sprovodi u oblasti invaliditeta? Kako je organizovana saradnja sa nadležnim organima (kao što je Eurostat)?

Penzije i naknade

235. U većini zemalja EU socijalna zaštita koju imaju osobe sa invaliditetom obuhvata pravo na zdravstveno i penziono osiguranje, pravo na zaposlenje i profesionalnu rehabilitaciju, dječje dodatke i prava na socijalnu pomoć. Ukratko opišite koji su različiti vidovi socijalne zaštite dostupni osobama sa invaliditetom u vašoj zemlji. Da li se ulažu naponi da se obezbijede pristojni uslovi života za osobe s invaliditetom? Kako se definišu pristojni uslovi života?
236. Sistem socijalnih naknada može ponekad da ima demotivišući efekat u smislu da osoba sa invaliditetom koja je sposobna da radi umjesto toga izabere da prima socijalnu naknadu. Mogu se primijeniti različiti instrumenti da bi se povećala djelotvornost sistema i da bi se spriječile ovakve situacije. Ukratko opišite koje mjere ste preduzeli da biste povećali fleksibilnost ovog sistema i da biste stimulisali osobe sa invaliditetom koje su sposobne za rad da počnu da rade?

Zapošljavanje i obrazovanje

237. Opišite ukratko različita sredstva putem kojih promovirate aktivno učešće i inkluziju osoba sa invaliditetom na tržištu rada. U kojoj mjeri se primjenjuje sistem kvote i koje su druge podsticajne mjere i mjere koje za cilj imaju da podstaknu uključivanje osoba sa invaliditetom u tržište rada?
238. Opišite ukratko sistem stručnog obučavanja koji je dostupan osobama sa invaliditetom. Na koji način obezbjeđujete da obuka bude prilagođena potrebama tržišta?
239. Opišite kako Bosna i Hercegovina promovira inkluzivno obrazovanje i cjeloživotno učenje za učenike i studente sa invaliditetom. Koji su planovi za narednih 5 i 10 godina?
240. Prelazni period između škole i prvog posla predstavlja izazov i ima ključni značaj za uspješnu integraciju osoba sa invaliditetom na tržište rada. Da li postoji neki određen program koji se bavi ovim izazovom? Da li postoji neka vrsta nastavka programa za stručno usavršavanje osoba koje su završile školovanje?
241. Da li je u vašoj zemlji uspostavljena pravna osnova za zapošljavanje uz podršku? Opišite ukratko sistem službi za zapošljavanje uz podršku. Detaljnije opišite odredbe koje se odnose na olakšavanje prelaska sa zaštićenog sistema zapošljavanja na otvoreno tržište rada.

Deinstitucionalizacija i samostalan život

242. U kojoj mjeri deinstitucionalizacija predstavlja prioritet za Bosnu i Hercegovinu? Koje mjere su provedene sa ciljem promovisanja deinstitucionalizacije i alternativa koje se realizuju u zajednici?
243. Postoji li neki oblik obuke za programe samostalnog života?

Pristupačnost i učešće

244. Koje mjere postoje ili su planirane da bi obezbijedile pristupačnost roba i usluga (uključujući i javne službe) i da bi se obezbijedilo da su pomagala za osobe sa invaliditetom dostupna i pristupačna? Koliko dobro funkcioniše tržište tehnologije pomagala u Bosni i Hercegovini?
245. Koje mjere postoje ili su planirane da bi se poboljšala pristupačnost sportskih, kulturnih i rekreativnih organizacija, aktivnosti, dešavanja, mjesta, roba i usluga (uključujući audiovizuelne medijske servise); šta se čini da se promoviše učešće osoba sa invaliditetom u sportskim događajima i da se organizuju sportska dešavanja namijenjena osobama sa invaliditetom?
246. Kako se obezbjeđuje pristupačnost izbornih mjesta i materijala? Šta se čini da se olakša korištenje znakovnog jezika i Brajevog pisma u radu sa zvaničnim institucijama? Koji su odgovarajući planovi aktivnosti?

VI. SOCIJALNA ZAŠTITA

A. Glavni faktori koji utiču na socijalnu zaštitu

247. Navedite sljedeće osnovne ekonomske i finansijske pokazatelje (ako su dostupni, u skladu sa metodologijom Eurostata i za period od 10 godina):
- BDP: apsolutni u eurima; stopa rasta; BDP po glavi stanovnika prema standardu kupovne moći (PPS);
 - Rashodi za socijalnu zaštitu kao udio u BDP;
 - Rashodi za socijalnu zaštitu kao udio u državnom budžetu.
248. Navedite sljedeće osnovne demografske pokazatelje: muškarci/žene:
- Stanovništvo: ukupno (prema Eurostat-u);
 - Starosna struktura, postotak stanovništva ispod 15 godina starosti; postotak stanovništva iznad 60 godina starosti; demografska stopa zavisnog stanovništva (stanovništvo od 65 godina i starije u odnosu na stanovništvo od 15 do 64 godina starosti), neto povećanje broja stanovnika; postotak stanovništva iznad 75 godina starosti;
 - Plodnost: stopa nataliteta na 1000 stanovnika; ukupna stopa plodnosti, srednja vrijednost starosti žena pri porođaju, neto stopa reprodukcije;
 - Očekivani životni vijek na rođenju (prema polu), sa 40 i 65 godina starosti, očekivano trajanje zdravog života na rođenju i sa 65 godina starosti;
 - Da li su dostupni podaci o očekivanom životnom vijeku prema socioekonomskom statusu (npr. prema kvintalima/decilima prihoda)? Ako jesu, navedite ključne podatke;
 - Migracije: emigracija i imigracija: sirova stopa neto migracija, glavni trendovi, glavna kretanja u ukupnim iznosima, procenat stanovništva, starosne grupe, regije i etničke grupe.
249. Navedite sljedeće osnovne socijalne pokazatelje:
- Stopa nezaposlenosti (po polu); dodatne informacije o socijalno osjetljivim grupama na koje utiče nezaposlenost (mladi ljudi ispod 25 godina starosti, osobe s invaliditetom, migranti itd.) muškarci/žene;

- b) Zapošljavanje i kretanja na tržištu rada: stopa zaposlenosti žena; stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64); naznačite regionalne i sektorske razlike i značajne elemente;
- c) Distribucija dohotka (kvartilna stopa udjela prihoda, GINI indeks; siromaštvo: stopa rizika od siromaštva i prag siromaštva, definicije, označiti socijalno osjetljive grupe);
- d) Porodična struktura: glavni trendovi, broj djece po porodici; starost majke; stopa razvoda; procenat porodica sa jednim roditeljem; procenat domaćinstava sa jednim članom.

250. Na koji način opisano stanje utiče na socijalnu zaštitu?

- a) Koje su ekonomske prognoze za narednih 2 - 3 godine?
- b) Da li ima demografskih predviđanja? Za koji period? Kako se očekuje da će stope zavisnog starijeg stanovništva (stanovništvo od 65 godina i starije u odnosu na stanovništvo starosti 15-64 godine) razvijati u narednim decenijama?
- c) Da li ima prognoza za promjene na tržištu rada?:
- d) Izložite opšte trendove i uticaje ekonomskih, demografskih i socijalnih kretanja na sistem socijalne zaštite Bosne i Hercegovine.

B. Pregled sistema socijalne zaštite

251. Dostavite informacije o opštoj filozofiji i osnovnim principima i mehanizmima sistema socijalne zaštite: da li je u pitanju Beveridž ili Bizmarktip sistema, koji su osnovni distributivni efekti sistema, ko je uključen/isključen?

252. Navedite sljedeće informacije (kao model koristite Zajednički informacioni sistem o socijalnoj zaštiti (*Mutual Information System on Social Protection - MISSOC*) 21):

- a) Organizaciona shema sistema socijalne zaštite (uključena ministarstva, obavezna osiguranja itd.); podaci o organizacionoj shemi: osnovne institucionalne odgovornosti za oblasti socijalne zaštite (zakonodavstvo i uprava)
- b) Centralizacija/Decentralizacija: Opis osnovnih institucionalnih nivoa u sistemu socijalne zaštite, uloga poslodavaca i zaposlenih, uloga nevladinih organizacija;
- c) Strukture nadzora

253. Navedite informacije o finansiranju socijalne zaštite:

- a) Glavni izvori finansiranja socijalne zaštite (porezi, doprinosi, ostale dažbine ili državne subvencije) i uključene institucije (država, parafiskalne organizacije, regionalni organi, nevladine organizacije, privatna domaćinstva itd.);
- b) Glavni principi finansiranja za oblast socijalne zaštite (socijalni doprinosi se oduzimaju od plate, finansiranje iz fondova);
- c) Finansijsko upravljanje sistemima socijalne zaštite: stope doprinosa, osnova doprinosa i osnova poreza; da li postoji gornja (donja) granica?

254. Dostavite pregled: naknada i usluga koje pruža sistem socijalne zaštite (pokrivenost, uslovi kvalifikovanja, nivo naknada, dužina primanja, oporezivanje naknada):²⁴

²⁴

Funkcije Eurostat - ESPROSS-a:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_and_social_policy_indicators/omc_social_inclusion_and_social_protection/overarching

- a) Zdravstvena zaštita;
- b) Bolovanje;
- c) Porodiljsko odsustvo;
- d) Invaliditet;
- e) Starosna penzija;
- f) Penzija za umrlog člana porodice (porodična penzija);
- g) Povrede na radu i profesionalna oboljenja;
- h) Porodične naknade;
- i) Nezaposlenost;
- j) Minimalna primanja/socijalna pomoć;
- k) Dugoročna njega;
- l) Stambeno zbrinjavanje.

255. Na koji način se različite naknade i dodaci dostavljaju korisnicima? Na koji način se osigurava pristupačnost i efikasnost sistema?

256. Dostavite pregled svih dodataka i korisnika socijalne zaštite.

257. Ko je zadužen za prikupljanje i obradu socijalnih podataka? Da li postoje specijalizovane ustanove za socijalna istraživanja? Kakva je struktura i nivo saradnje među nadležnim organima?

C. Penzije

Ocjena postojećeg sistema

258. Koji je omjer između primalaca državnih i privatnih penzija u Bosni i Hercegovini? Koju ulogu imaju obavezni, profesionalni i individualni sistemi penzijskog osiguranja za sigurnost prihoda u starosti (različiti stubovi sistema)? Da li postoji univerzalan sistem za cjelokupno stanovništvo? Da li postoje statistički podaci o sastavu prihoda u starosti (socijalni transferi, porodična pomoć, prihodi od rada, dodatni privatni prihodi)?

259. Opišite nivo i strukturu naknada: stopa zamjene, distribucija penzija, usklađivanje i indeksiranje penzija i problem siromaštva među penzionerima. Da li smatrate da je penzioni sistem adekvatan s obzirom na sigurnost prihoda u starosti, međugeneracijsku distribuciju i smanjenje siromaštva u starosti?

260. Opišite eventualne probleme u finansiranju penzionog sistema u Bosni i Hercegovini.

261. Koje ekonomske podsticajne mjere su uspostavljene penzionim sistemom u odnosu na učešće na tržištu rada, politiku zapošljavanja? Da li postoje neke druge podsticajne mjere (npr. podrška poslodavcima koji zapošljavaju starije radnike)?

262. Da li postoje određene grupe koje su isključene iz sistema (pokrivenost)? Da li postoji mogućnost da se ne učestvuje u sistemu penzionog osiguranja? Ako postoji, da li postoje problemi prouzrokovani isključivanjem određenih grupa? Da li smatrate da je sistem pravičan kada je u pitanju ravnopravnost polova i druge grupe stanovništva?

263. Da li javnost smatra da je sistem transparentan i administrativno djelotvoran? Da li je sistem opšteprihvaćen od stanovništva? Kako se prikupljaju podaci o mišljenju javnosti o transparentnosti i administrativnoj djelotvornosti sistema?

Procjena budućih izazova

264. Procijenite finansijsku održivost sistema (svakog stuba) u odnosu na demografske, ekonomske i socijalne promjene.

265. Da li postoje finansijska predviđanja za budućnost u vezi sa penzijama? Na koja se buduća kretanja ukazuje?

266. Koji su glavni izazovi u budućnosti za sigurnost u starosti u vašoj zemlji?

Ocjena nedavnih i planiranih reformi

267. Opišite značajnije nedavno sprovedene reforme. Koji su bili glavni ciljevi tih reformi?

268. Opišite status planiranih reformi i rasprave koje se o njima vode. Koji je očekivani uticaj ovih reformi? Kakav je vremenski raspored za njihovo usvajanje i provedbu?

D. Zdravstvena i dugoročna njega

269. Objasnite kako je organizovano pružanje zdravstvene zaštite i dugoročne njege. Koja je struktura sistema zdravstvene zaštite u Bosni i Hercegovini? Koji je udio sredstava namijenjen primarnoj odnosno sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti?

270. Objasnite na koji način se finansira sistem zdravstvene zaštite u Bosni i Hercegovini (da li postoji obavezno osiguranje ili finansiranje iz budžeta)? Naznačite udio poreza i doprinosa, odnos između obaveznog osiguranja i dopunskog dobrovoljnog osiguranja i navedite dodatne informacije o direktnim plaćanjima (ukoliko su dostupne).

271. Koji je nivo ukupnih rashoda za zdravstvenu zaštitu u procentima u BDP? Koji je odnos javnog i privatnog finansiranja? Koja je učestalost direktnih plaćanja (zvaničnih i nezvaničnih) u zdravstvenoj zaštiti (ako su ti podaci dostupni)?

272. Kolika je pristupačnost sistema zdravstvene zaštite? Opišite postojeće nejednakosti u pristupačnosti (geografske, finansijske, socijalne)? Da li su određene grupe isključene iz javnog sistema iz pravnih razloga (pokrivenost)?

273. Da li je sistem zdravstvene zaštite održiv sa finansijske tačke gledišta? Da li je održiv sa tačke gledišta ljudskih resursa? Da li se primjećuje odlazak kadra u druge zemlje ili nedostatak kadra? Ukoliko je tako, da li postoje strategije da bi se kadar zadržao?

274. Koji su rezultati sistema zdravstvene zaštite mjereni različitim pokazateljima? Bilo bi dobro da se da međunarodno poređenje. Na koji način se kontroliše kvalitet zdravstvene zaštite (da li postoji nezavisni organ zadužen za kontrolu)? Na koji način se procjenjuju tehnologije u zdravstvenom sistemu (da li postoji nezavisan organ zadužen za procjenu)?

275. Kako je organizovano pružanje usluga dugoročne njege (da li postoji određen budžet, određeni planovi itd.) u poređenju s potražnjom za tim uslugama? Koja je uloga institucionalne i neinstitucionalne njege? Koji je omjer javnog i privatnog pružanja usluga?

276. Da li ste preduzeli konkretne mjere da unaprijedite kvalitet pristupa i održivost u sektoru zdravstvene zaštite?

277. Da li ste preduzeli konkretne mjere da unaprijedite kvalitet pristupa i održivost u sektoru dugoročne njege?

VII. *BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE I JEDNAKE MOGUĆNOSTI*

A. *Borba protiv diskriminacije*

Evropska unija je 1999. godine dobila važne nove nadležnosti u borbi protiv diskriminacije po osnovu rasnog i etničkog porijekla, vjeroispovijesti ili uvjerenja, godina starosti, invaliditeta i seksualne orijentacije. Ove nadležnosti su utvrđene članom 19. UFEU. Na osnovu toga, Vijeće je 2000. godine usvojilo dvije direktive:

- Direktivu 2000/43/EZ od 29. juna 2000. godine kojom se provodi načelo jednakog tretmana svih osoba bez obzira na rasno ili etničko porijeklo. Ova direktiva se odnosi na direktnu i indirektnu diskriminaciju u oblasti zapošljavanja, obrazovanja, socijalne zaštite (uključujući socijalno osiguranje i zdravstvenu zaštitu), socijalne pogodnosti, robe i usluge (uključujući stanovanje).
- Direktivu 2000/78/EZ od 27. novembra 2000. godine o uspostavljanju opšteg okvira za jednak tretman u zapošljavanju i profesiji. Ova direktiva se odnosi na diskriminaciju pri zapošljavanju po osnovu vjeroispovijesti ili uvjerenja, godina starosti, invaliditeta i seksualne orijentacije. Ona obuhvata konkretne zahtjeve koji se odnose na prihvatljiv smještaj za osobe s invaliditetom.

Evropska unija je takođe utvrdila akcioni program za borbu protiv diskriminacije da bi podržala preuzimanje direktiva i promovisala niz nezakonodavnih aktivnosti (istraživanje, umrežavanje i podizanje nivoa svijesti).

278. Koje je/koja su odjeljenje/odjeljenja nadležno/nadležna za mjere borbe protiv diskriminacije po gore navedenim osnovima?

279. Koje vrste zakonodavnih i nezakonodavnih mjera za borbu protiv diskriminacije postoje u Bosni i Hercegovini?

280. Koje vrste pravnih lijekova postoje u slučaju diskriminacije u oblasti zapošljavanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalnog osiguranja, stambenog zbrinjavanja i pristupa robi i uslugama? Kojim sudovima se mogu obratiti žrtve diskriminacije?

281. Da li u slučajevima diskriminacije važi princip obrnutog tereta dokazivanja, tj. da li tuženi mora dokazati da nije vršio diskriminaciju ako se sumnja na diskriminaciju?

282. Da li postoje određene zakonske odredbe koje zabranjuju diskriminaciju i predviđaju pravne lijekove? Da li takvo zakonodavstvo definiše različite vrste diskriminacije (direktnu, indirektnu, uznemiravanje i navođenje na diskriminaciju)? Da li to zakonodavstvo štiti pojedinca od podvrgavanja diskriminaciji?

283. Da li zakonodavstvo propisuje izuzetke od principa jednakog tretmana i pozitivno djelovanje? Ukoliko propisuje, opišite te izuzetke, kao i okolnosti u kojima se može pozitivno djelovati

284. Koje sankcije i pravni lijekovi se mogu primijeniti u slučajevima diskriminacije? Da li žrtva može da traži nadoknadu štete? Ako može, da li nadoknada štete u cijelosti pokriva pretrpljeni gubitak ili postoje ograničenja predviđena zakonom?

285. Koji organi (kao što su organi za pitanja jednakosti) postoje da bi promovisali borbu protiv rasne i etničke diskriminacije i diskriminacije po drugim osnovima? Koja su njihova ovlaštenja? Koje su garancije efikasnog i nezavisnog provođenja njihovih ovlaštenja?

286. Koje nevladine organizacije za promovisanje borbe protiv diskriminacije postoje? Na koji način one učestvuju u konkretnim aktivnostima, uključujući izradu politika i odbranu predmeta diskriminacije pred sudom? Naznačite da li nevladine organizacije imaju prava da zastupaju žrtve ili djeluju u ime žrtava ili kao njihova podrška u sudskim/upravnim postupcima.
287. Da li zakonodavstvo sadrži dužnost poslodavca da obezbijedi prihvatljiv smještaj za osobe s invaliditetom, da im omogući pristup, učestvovanje i napredovanje u zapošljavanju?

B. Jednak tretman muškaraca i žena

Jednake mogućnosti (direktive 79/7, 92/85, 2004/113, 2006/54, 2010/18 i 2010/41)

288. Da li zakonodavstvo ili sudska praksa o polnoj diskriminaciji obuhvata i definiše direktnu i indirektnu diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i navođenje na diskriminaciju?
289. Koje sankcije i pravni lijekovi se mogu primijeniti u slučajevima polne diskriminacije?
290. Da li postoje zakonske odredbe o nadoknadi štete koju sud može odrediti u slučaju diskriminacije po osnovu pola? Ako postoje, da li postoji gornja granica definisana zakonom u takvim slučajevima?
291. Da li postoji sistem administrativnih sankcija u slučaju diskriminacije po osnovu pola? Ukoliko postoji, navedite detaljne podatke.
292. Da li postoje odredbe o teretu dokazivanja u sudskim i drugim postupcima u slučajevima polne diskriminacije? Ako postoje, da li poslodavac mora da dokaže da nije počinio diskriminaciju, ako postoji pretpostavka da je postojala diskriminacija?
293. Da li to zakonodavstvo štiti pojedinca od podvrgavanja diskriminaciji?
294. Da li postoje institucionalne strukture za promovisanje rodne ravnopravnosti? Ako postoje, navedite njihov administrativni kapacitet i garancije za nezavisnu provedbu njihovih ovlasti.
295. Da li je princip jednakog plaćanja za jednak rad ili rad jednake vrijednosti za muškarce i žene zagarantovan ustavom, zakonom i/ili kolektivnim ugovorom?
296. Da li postoji razlika u platama između žena i muškaraca? Na koji način se definiše i mjeri razlika u visini plata između polova?
297. Da li je neposredna diskriminacija zabranjena zakonom u oblasti pristupa zapošljavanju, obuci i napredovanju i u oblasti uslova rada?
298. Da li postoji pravilo, uspostavljeno bilo zakonom bilo sudskom praksom, po kome nema nikakvog opravdanja da se ženi koja se prijavljuje za neki posao postavi pitanje o trudnoći?
299. Da li se zakonodavstvom osigurava jednak tretman u pogledu samozapošljavanja? Koja je pravna pozicija bračnog druga samozaposlenog radnika u smislu statusa, socijalne zaštite i prava?
300. Postoji li opšta zabrana noćnog rada za trudne žene, ili mjere kojima se osigurava da one ne budu obavezne da rade noću?

301. Da li su trudnice zaštićene od dobijanja otkaza tokom trajanja trudnoće i porodijskog odsustva?
302. Da li je zakonom ili kolektivnim ugovorom zabranjeno izlaganje trudnica ili dojilja sredstvima ili uslovima rada koji bi ugrozili njihovu bezbjednost ili zdravlje?
303. Da li je poslodavac obavezan da procijeni rizik po bezbjednost i zdravlje na radnom mjestu i da osigura da se izbjegne izlaganje?
304. Da li je zakonom propisano kontinuirano porodijsko odsustvo od najmanje 14 sedmica prije i/ili poslije boravka u porodilištu, te da li to uključuje obavezno porodijsko odsustvo od najmanje dvije sedmice prije i/ili poslije boravka u porodilištu? Da li su osigurana prava povezana sa ugovorom o zapošljavanju i plata ili odgovarajući dodatak?
305. Da li je zakonom ili kolektivnim ugovorima dozvoljeno da osobe koriste roditeljsko odsustvo od najmanje četiri mjeseca? Da li oba roditelja imaju pojedinačno neprenosivo pravo na najmanje jedan mjesec roditeljskog odsustva? Kako se to tretira/primjenjuje u javnom i u privatnom sektoru?
306. Koje odredbe o roditeljskom odsustvu obezbjeđuju roditeljima pravo da se vrate na isto ili odgovarajuće radno mjesto, zaštitu od otpuštanja i nepovoljnijeg tretmana, te zaštitu stečenih prava?
307. Navedite informacije o:
- stopama radno aktivnih žena i muškaraca;
 - stopama zaposlenosti žena i muškaraca;
 - stopama nezaposlenosti žena i muškaraca;
 - broju žena i muškaraca koji rade skraćeno radno vrijeme;
 - nivou obrazovanja žena i muškaraca (viša škola, 20-24 godine);
 - udjelu u broju članova parlamenata/skupština (žene i muškarci);
 - udjelu u broju viših ministara u vladi (žene i muškarci);
 - razlici u plati između žena i muškaraca;
 - postotku žena poduzetnica;
 - dostupnosti ustanova za brigu o djeci.
308. Koje mjere se donose da bi se podstaklo usklađivanje profesionalnog i privatnog/porodičnog života i žena i muškaraca?
309. Koje mjere se donose da bi se podstaklo ravnomjerno učešće žena i muškaraca u ekonomskom i političkom odlučivanju?
310. Koje mjere se donose da bi se podstaklo učestvovanje na tržištu rada za određene grupe žena kao što su žene sa invaliditetom, samohrane majke, starije žene, žene koje žive u seoskim sredinama itd.?
311. Da li postoje zakonske odredbe koje se odnose na profesionalne programe socijalnog osiguranja? Ako postoje takve odredbe, da li u Bosni i Hercegovini već postoje takvi programi?
312. Da li je zakonodavstvom osiguran jednak tretman u pogledu pristupa robi i uslugama koje su dostupne javnosti, a nude se izvan privatnog i porodičnog života? Ukoliko je dozvoljen različit tretman, navedite pod kojim uslovima.

313. Da li se pol uzima kao aktuarski faktor za proizvode osiguranja? Da li su premije za zdravstveno osiguranje žena veće od onih za muškarce i da li su troškovi vezani za trudnoću i majčinstvo uzeti u obzir prilikom izračunavanja premija?
314. Da li postoji opšti program socijalnog osiguranja koji obuhvata radno stanovništvo u Bosni i Hercegovini? Ukoliko postoji, da li je zakonodavstvom osiguran jednak tretman u pitanjima socijalne sigurnosti? Da li u njemu postoje razlike u starosnoj dobi za penzionisanje za muškarce i žene, ili u naknadama za porodičnu penziju dostupnim muškarcima i ženama?
315. Ako postoji opšti program socijalnog osiguranja, da li se on primjenjuje i na državne službenike, uključujući i policiju i oružane snage? Da li postoji poseban program za državne službenike, ili u okviru opšteg programa postoje posebna pravila za državne službenike? Da li u tom programu postoje razlike u starosnoj dobi za penzionisanje za muškarce i žene, ili u naknadama za porodičnu penziju dostupnim muškarcima i ženama?

ANEKS

Glavne direktive EU u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu:

- **Direktiva Vijeća 89/391/EEZ**²⁵ od 12. juna 1989. godine o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja sigurnosti i zaštite zdravlja radnika na radu;
- **Direktiva Vijeća 89/654/EEZ**²⁶ od 30. novembra 1989. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima na **radnom mjestu** (prva pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva 2009/104/EZ**²⁷ Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. septembra 2009. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima za korištenje opreme za rad od strane radnika na radnom mjestu (druga pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ - kodifikacija Direktive 89/655/EEZ izmijenjene i dopunjene direktivama 95/63/EZ i 2001/45/EZ);
- **Direktiva Vijeća 89/656/EEZ**²⁸ od 30. novembra 1989. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima pri upotrebi **lične zaštitne opreme** od strane radnika na radnom mjestu (treća pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 90/269/EEZ**²⁹ od 29. maja 1990. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima pri ručnom upravljanju **teretom** kada postoji poseban rizik od povrede leđa radnika (četvrta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 90/270/EEZ**³⁰ od 29. maja 1990. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima za rad sa **opremom sa ekranima** (peta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva 2004/37/EZ**³¹ Evropskog parlamenta i Vijeća od 29. aprila 2004. godine o zaštiti radnika od rizika povezanih sa izloženošću **karcinogenima ili mutagenima** na

²⁵ Sl. gl. L 183, 29.6.1989., str. 1

²⁶ Sl. gl. L 393, 30.12.1989., str. 1

²⁷ Sl. gl. L 260, 3.10.2009., str. 5.

²⁸ Sl. gl. L 393, 30.12.1989., str. 18

²⁹ Sl. gl. L 156, 21.6.1990., str. 9

³⁰ Sl. gl. L 156, 21.6.1990., str. 14

³¹ Sl. gl. L 229, 29.6.2004., str. 23

radnom mjestu (šesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ - kodifikacija Direktive 90/394/EEZ);

- **Direktiva 2000/54/EZ**³² Evropskog parlamenta i Vijeća od 18. septembra 2000. godine o zaštiti radnika od rizika povezanih sa izloženošću **biološkim agensima** na radnom mjestu (sedma pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ - kodifikacija Direktive 90/679/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 92/57/EEZ**³³ od 24. juna 1992. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima na privremenim ili pokretnim **gradilištima** (osma pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 92/58/EEZ**³⁴ od 24. juna 1992. godine o minimalnim uslovima za postavljanje sigurnosnih i/ili zdravstvenih **oznaka** na radnom mjestu (deveta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 92/91/EEZ**³⁵ od 3. novembra 1992. godine o minimalnim uslovima za poboljšanje zaštite i sigurnosti radnika u **djelatnostima vađenja minerala putem bušenja** (jedanaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 92/104/EEZ**³⁶ od 3. decembra 1992. godine o minimalnim uslovima za poboljšanje zaštite i sigurnosti radnika u **djelatnostima površinskog i podzemnog vađenja minerala** (dvanaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 93/103/EZ**³⁷ od 23. novembra 1993. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima za rad na **ribarskim brodovima** (trinaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 98/24/EZ**³⁸ od 7. aprila 1998. godine o zaštiti zdravlja i sigurnosti radnika od rizika povezanih sa **hemijskim agensima** na radnom mjestu (četnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- Direktive Komisije o utvrđivanju indikativnih graničnih vrijednosti izlaganja:
- **Direktiva Komisije 91/322/EEZ**³⁹ od 29. maja 1991. o uspostavljanju indikativnih graničnih vrijednosti kojom se sprovodi Direktiva Vijeća 80/1107/EEZ o zaštiti radnika od rizika koji se odnose na izloženost hemijskim, fizičkim i biološkim agensima na radnom mjestu,
- **Direktiva Komisije 2000/39/EZ** od 8. juna 2000. godine o utvrđivanju prve liste indikativnih graničnih vrijednosti izloženosti kojom se sprovodi Direktiva Vijeća 98/24/EZ o zaštiti zdravlja i sigurnosti radnika od rizika koji se odnose na hemijske agense na radnom mjestu,
- **Direktiva Komisije 2006/15/EZ** od 7. februara 2006. godine o uspostavljanju druge liste indikativnih graničnih vrijednosti izloženosti na radu kojom se sprovodi Direktiva Vijeća 98/24/EZ i kojom se mijenjaju i dopunjavaju direktive 91/322/EEZ i 2000/39/EZ;

³² Sl. gl. L 262, 17.10.2000., str. 21

³³ Sl. gl. L 245, 26.8.1992., str. 6

³⁴ Sl. gl. L 245, 26.8.1992., str. 23

³⁵ Sl. gl. L 348, 28.11.1992., str. 9

³⁶ Sl. gl. L 404, 31.12.1992., str. 10

³⁷ Sl. gl. L 307, 13.12.1993, str. 1

³⁸ Sl. gl. L 131, 5.5.1998. str. 11

³⁹ Sl. gl. L 404, 31.12.1993. str. 1

³⁹ Sl. gl. L 177, 5.7.1991. str. 22

- **Direktiva Komisije 2009/161/EU⁴⁰** od 17. decembra 2009. godine o uspostavljanju treće liste indikativnih graničnih vrijednosti izloženosti na radu kojom se sprovodi Direktiva Vijeća 98/24/EZ i kojom se mijenja i dopunjava Direktiva Komisije 2000/39/EZ;
- **Direktiva 1999/92/EZ⁴¹** Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. decembra 1999. o minimalnim uslovima za poboljšanje zaštite i sigurnosti radnika koji su potencijalno ugroženi **eksplozivnim atmosferama** (petnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva 2002/44/EZ⁴²** Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. juna 2002. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u odnosu na izlaganje radnika riziku koji nastaje od **fizičkih agensa (vibracije)** (šesnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva 2003/10/EZ⁴³** Evropskog parlamenta i Vijeća od 6. februara 2003. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u odnosu na izlaganje radnika riziku koji nastaje od **fizičkih agensa (buka)** (sedamnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva 2004/40/EZ⁴⁴** Evropskog parlamenta i Vijeća od 29. aprila 2004. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u odnosu na izlaganje radnika riziku koji nastaje od **fizičkih agensa (elektromagnetna polja)** (osamnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ); izmjenjena i dopunjena Direktivom 2008/64/EZ⁴⁵
- **Direktiva 2006/25/EZ⁴⁶** Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. aprila 2006. godine o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim uslovima u odnosu na izlaganje radnika riziku koji nastaje od **fizičkih agensa (vještačko optičko zračenje)** (devetnaesta pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ);
- **Direktiva Vijeća 92/29/EEZ⁴⁷** od 31. marta 1992. godine o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim uslovima za poboljšanje **pružanja medicinske pomoći na brodovima**;
- **Direktiva 2009/148/EZ⁴⁸** Evropskog parlamenta i Vijeća od 30. novembra 2009. godine o zaštiti radnika od rizika povezanih sa izloženošću **azbestu** na radnom mjestu;
- **Direktiva Vijeća 2010/32/EU** od 10. maja 2010. godine kojom se sprovodi Okvirni sporazum o prevenciji **povreda oštrim predmetima** nastalih u bolnicama i zdravstvenom sektoru koji su zaključili HOSPEEM i EPSU (tekst od značaja za EEP).
- **Direktiva 2014/27/EU⁴⁹** Evropskog parlamenta i Vijeća od 26. februara 2014. godine kojom se mijenjaju i dopunjavaju direktive Vijeća 92/58/EEZ, 92/85/EEZ, 94/33/EZ, 98/24/EZ i Direktiva 2004/37/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća, da bi se uskladile sa Uredbom (EZ) br. 1272/2008 o klasifikaciji, označavanju i pakovanju supstanci i mješavina.

⁴⁰ Sl. gl. L 338, 19.12.2009, str. 87

⁴¹ Sl. gl. L 23, 28.1.2000, str. 57

⁴² Sl. gl. L 177, 6.7.2002., str. 13

⁴³ Sl. gl. L 42, 15.2.2003., str. 38

⁴⁴ Sl. gl. L 184, 24.5.2004., str. 1

⁴⁵ Sl. gl. L 114, 26.4.2008., str. 88

⁴⁶ Sl. gl. L 114, 27.4.2006., str. 38

⁴⁷ Sl. gl. L 113, 30.4.1992., str. 19

⁴⁸ Sl. gl. L 330, 16.12.2009., str. 28-36

⁴⁹ Sl. gl. L 65, 5.3.2014., str. 1-7